

તારે તે તીર્થ

સૃષ્ટિનું સ્વર્ગ એટલે સમ્મેત શિખર. સમ્મેત શિખરજીની યાત્રા એટલે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાની જાત્રા. બિહારની પવિત્ર ધરતી પર પગ મૂકીને આંખ સામે શ્રી શીખરજી તીર્થ આવીને ઊભું ન રહે એ શક્ય નથી.

પહાડોની દુનિયામાં પોતાની અનોખી આભાથી શોભી રહેલો એક વિશાળકાય પહાડ એટલે શિખરજીનો પહાડ. આ શિખર તીર્થ સમ્મેત શિખરજીના નામે તો માત્ર જૈનોમાં ઓળખાય છે. બાકી પહાડની સર્વોચ્ચ ટૂંક પર શોભાયમાન પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરે અને જલમંદિરમાં બિરાજમાન શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનને આ સંપૂર્ણ પહાડ પર પોતાનો એવો પ્રભાવ ફેલાવી દીધો છે કે બિહારની પ્રજા સમ્મેત શિખરના પહાડને પારસનાથના પહાડ તરીકે ઓળખે છે.

વીસ તીર્થકરોની નિર્વાર્ણ ભૂમિ અને સેંકડો સાધકોની સાધના ભૂમિ એટલે સમ્મેત શિખર. તીર્થકરોએ એકાંત એવી પર્વતની ગુફાઓ કે જંગલોની ઘટામાં તપ અને જ્ઞાન સાધના કરી છે. મોંઘા અને અણમોલ એવાં આપણા આ તીર્થોનો મહિમા એવો અનંત ઉપકારી છે કે તેનું સ્પર્શન, દર્શન અને સ્તવન કરો, અરે માત્ર સ્મરણ કરો તો પણ તે કલ્પના માત્રથી ભાવિત બનેલા પુણ્યશાળી જીવો કર્મોનો ભૂકો બોલાવી દે છે.

ધન્ય છે એ પાવનતીર્થ ભૂમિને જેણે વાચારહિત સ્વરૂપે લાખો કરોડો આત્માઓને આત્મશોધન અને આત્મદર્શન ના મૂક ઉપદેશો આપ્યા છે. જેના કાંકરે કાંકરે, પગલે પગલે, શિખરે શિખરે, દેરીએ દેરીએ ત્યાગ, તપશ્ચર્યા, તેજસ્વિતા, આત્મ સમર્પણ અને આત્મશાંતિનો અલોકિક અનુભવ થાય તેવા તીર્થ સ્થાનો જો કલ્યાણ ભૂમિ હોય તો તેની સ્પર્શના માત્રથી જીવન ધન્ય બને છે.

કલ્યાણભૂમિ એટલે જ્યાં તીર્થકર ભગવાનના ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ એમ પાંચ કલ્યાણક થયા હોય અથવા કોઈ એક કલ્યાણક થયું હોય, તેવી આ ભૂમિ, તીર્થ ભૂમિ બની રહીને જે દિવસે કલ્યાણક થયું તે દિવસ ધન્ય બની રહ્યો.

- ચ્યવન કલ્યાણક એટલે માતાના ગર્ભમાં પ્રવેશ થાય અને નિશ્ચિત મોત પામે.
- જન્મ કલ્યાણક એટલે ગર્ભની જેલમાંથી છૂટકારો.
- દીક્ષા કલ્યાણક એટલે ગૃહસ્થવાસીની જેલમાંથી છૂટકારો.
- કેવલજ્ઞાન કલ્યાણક એટલે ચાર ઘાતિ કર્મનો ક્ષય કરી યોગ અવસ્થાએ પહોંચે.
- નિર્વાણ કલ્યાણક એટલે ચારે ગતિરૂપ જેલમાંથી છૂટકારો.

એક વાત ટીવા જેવી ચોખ્ખી છે કે પહાડ ઉપર મંદિરો અને ટૂંકો છે માટે પહાડ પવિત્ર છે તેવું નથી. સમગ્ર પહાડનો કણકણ તળેટી વગેરે બધું જ પાવનકારી છે. જીવન પહાડયાત્રાનું સુંદર નિમિત્ત મળે તે માટે ઉપરની ટૂંકોની યાત્રાનું મહત્ત્વ છે. બાકી પહાડ કુદરતી રીતે સ્વયં પવિત્ર છે. જેમ કમળ સ્વયં સુગંધિત છે.

યાત્રા પ્રારંભ: સોમવાર - તા. ૧ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૯

દિવસ પહેલો - સોમવારે મુંબઈથી દિલ્હી થઈ, દિલ્હીથી રાંચી પહોંચ્યા. રાંચી કોચમાં બેસી, ભગવાનનું નામ લઈ સમ્મેત શિખર તરફની યાત્રા ચાલુ કરી. રસ્તામાં કોઈ કારણસર કોચ બદલવી પડી તેથી શિખરજીની તળેટીની ધરમશાળામાં મોડાં પહોંચ્યા. સિધ્ધાવત ધરમશાળા નવી જ બનેલી હતી. છ માળવળી લિફ્ટ સાથે હતી, તેથી ઉપર-નીચે જવાની સગવડ સચવાઈ જતી હતી. મોડાં પહોંચ્યા તેથી બીજે દિવસે શિખરજીના પહાડ ચઢવાનું માંડી વાળી, ઋજુવાલિકા જવાનો કાર્યક્રમ ગોઠવ્યો અને બીજા દિવસના વિચાર કરતા બધાં સૂવા છૂટા પડ્યા.

બીજો દિવસ: મંગળવાર - તા. ૧૨ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૯

ઋજુવાલિકા - ચોવીસમાં તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીની કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક ભૂમિ. સવારે પ્રાતક્રમ પતાવી તૈયાર થઈ ઋજુવાલિકા જવા કોચમાં ગોઠવાયા. કોચની સફર નવકારમંત્રથી થતી. સ્તવન વગેરે ગાતા આગળ વધતાં. રસ્તામાં જયેશભાઈ ઋજુવાલિકા માટે માહિતી આપતા જેથી બધાંને ખૂબ જ જાણવાનું મળ્યું.

આપણા સાસન ઉપકારી પરમ તીર્થાધિપતિ શ્રી મહાવીર પ્રભુની કેવળજ્ઞાન ભૂમિ એટલે ઋજુવાલિકા. અદ્ભુત - અદ્ભુત - અદ્ભુત આ તીર્થ છે. ત્યાં પ્રવેશ કરતાં એકદમ નાનાં શ્રી મહાવીર સ્વામી ભગવાનની પ્રતિમા તથા ચરણ પાદુકા છે. તે ફરતે ભમતીમા ૪ ભગવાન અને શ્રી ગૌતમ સ્વામીજીની પ્રતિમા છે. બરાબર વીર પ્રભુના પાછળ ભાગમાં એક દરવાજો છે. ત્યાંથી બહાર નીકળતા જમણી બાજુમાં તે વૃક્ષ છે જેની નીચે ગૌદહીકા આસનમાં પ્રભુને કેવળજ્ઞાન થયેલું. આ જગ્યામાં બેસી કર્મક્ષય નિમિત્તે કાઉસ્સગ્ગ કરાય જેથી આપણને પણ ક્યારેક કેવળજ્ઞાન મળે. ત્યાંથી બરાબર સામે એક નૂતન ભવ્ય જિનાલય દેખાશે.

આ દેરાસર માટે જ મેં પહેલાં ૩ વાર અદ્ભુત શબ્દ વાપરેલ. મહાવીર ભગવાનની એકદમ ઊંચી ગોદહીકા આસનમાં દૂધ જેવી સફેદ નિર્મળ પ્રતિમા છે. તે જોતાં ત્યાંથી ખસવાનું મન ન થાય. આ ભવ્ય દેરાસર જોતા આપણા ઓશવાળ સેન્ટરના દેરાસરની યાદ આવી ગઈ. ત્યાં ભમતીમાં વીર પ્રભુના જીવન પ્રસંગો સુંદર રીતે આલેખાયેલા છે. આ નૂતન દેરાસરમાં સૌ પ્રથમ પ્રક્ષાલ - કેસર પૂજા થાય છે - પછી પ્રાચીન પ્રતિમાને થાય છે. અહીં આપણે અવશ્ય બેસવું જોઈએ.

બહારની ભમતીમાં ફરતાં ઋજુવાલિકા નદી દેખાશે. ઋજુવાલિકા નદીનું બીજું નામ બ્રાકર છે. ૨૬૫૦ વર્ષ પૂર્વની પ્રભુની એ પાવન ઘટનાને નજર સમક્ષ લાવીએ, કલ કલ વહેતી ઋજુવાલિકા નદીના કિનારે જર્ભીય નામક ગામના શ્યામક કણબીના ખેતરમાં, એક ખંડેર ચૈત્યની પાસે, શાલવૃક્ષની ઘેરી ઘટા નીચે, ચોથા પ્રહરે વૈશાખ સુદ દશમીએ સંધ્યા સમયે પ્રભુ ગૌદહીકા આસને કેવળજ્ઞાની પ્રાપ્તિ કરે છે.

અહીં ગભારાના પ્રવેશદ્વારની ડાબે રક્તવર્ણી શ્રી વીર પ્રભુની પ્રાચીન પ્રતિમા બિરાજમાન છે જે ઋજુવાલિકા નદીમાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે અને વેળુ એટલી રેતીની બનેલ છે.

જિનાલયની બહાર ભીંત પર એક બાજુ કેવળકલ્યાણકનો પદ્મ અને બીજી બાજુ સમવસરણનો પદ્મ છે. આ દેરાસરે કેટલાકે પહેલી વાર પૂજા કરી અને આનંદ પામ્યા.

અહીંથી થોડક ચાલીને પાછળ નદીને કિનારે ગયા ત્યાં શીલા પર બેસી પાણીમાં પગ બોળી ખુલ્લા પગે બેઠાં. ચાલવાની અને ઠંડા પાણીમાં પગ બોળવાની મજા આવી. અહીં નદીની પવિત્ર માટી ધરના દેરાસરમાં મૂકીએ તો કેવળજ્ઞાનની ભૂમિની યાદી સચવાઈ રહે.

ત્યાંથી નીકળી પાછા બપોરના ભોજન માટે ગયા. ત્યાર પછી તરત જ ચાલીને બજારમાં થઈ ભોમિયાજીના દર્શન કરવા ગયા. જયેશભાઈએ સરસ રીતે દર્શન કરાવ્યા તેમ જ યાત્રા, વિઘ્ન વિના પૂરી થાય તેવી યાચના કરી. બાજુમાં જ પાર્શ્વનાથનું બીજું નાનું દેરાસર હતું ત્યાં દર્શન કર્યાં.

પાછળ પાર્શ્વનાથના મોટા દેરાસરમાં જીર્ણોધ્વાર ચાલતું હતું તો પણ દર્શન કરવા ગયા. વચ્ચે મૂળ નાયક શ્રી શામળા પાર્શ્વનાથજીનું દેરાસર આવે છે. બે ત્રણ પગથિયાં ચઢી ભમતીમાં યુગાદિદેવ આદીનાથ પ્રભુની ખૂબ જ સરસ એકદમ સ્નેહ નિતરની પ્રતિમા છે. શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન અને શ્રી પુંડરિક સ્વામી પણ છે. ડાબી બાજુ દીવાલ પર શત્રુંજયનો ખૂબ જ સરસ આરસમાં પદ્મ છે. આ તો શત્રુંજયની ભાવ યાત્રા થઈ ગઈ! ૨ ઇન ૧ થયું સમ્મેત શિખમાં શત્રુંજય. થોડા આગળ વધીને વળાંક પર આદીનાથ પ્રભુને ઈશ્વરસનું પારણું કરાવી રહેલ શ્રેયાંકુમાર સાથેની તેમની બેન્નેની મોટી પ્રતિમા છે.

આગળ ઉપર જવાની એક સીડી છે. ત્યાં ઉપર ચૌમુખજી છે. ત્યાંથી ઉતરતા શામળા પાર્શ્વનાથજીનું મુખ્ય દેરાસર છે. અદ્ભુત પ્રતિમાના દર્શન થશે. ત્યાંથી આગળ જતાં અષ્ટાપદ દેરાસર આવે છે. આગળ ડાબી બાજુ ૧૦૮ પાર્શ્વનાથ આરસના નામ સહિત પદ્મ છે. અહીં એક સાથે ૧૦૮ પાર્શ્વનાથ દર્શન થઈ ગયા. ત્યાંથી નીચે ઉતરતા એક હોલમાં ૨૪ ચૌમુખજી છે.

શ્વેતાંબર કોઠીના પાછળના ભાગમાં લોટસ ટેમ્પલ છે જેને 'ધર્મ મંગલ ફાઉન્ડેશન' કહે છે. અહીંના ફૂલ ખાસ જોવા જેવા છે. વિશાળ તમ ગુલાબ, કમળ હોય છે, પણ અમે અહીં પહોંચી નહોતા શક્યા. ત્યાર પછી જહાજ મંદિર આવે છે પણ જવાયું ન હતું.

મૂળ પ્રભુના દેરાસરની ભમતીમાં ૧૦૮ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાના દેરાસરની નીચે ભક્તામર મંદિર છે. બરાબર આની પાછળ ભોમિયાજીનું રાજકુમાર સ્વરૂપ જોવા જેવું છે પણ અમે જોઈ ન શક્યા.

સંગ્રહસ્થાનમાં આપણી ધર્મકથાઓ આવરી લેતા વિવિધ પ્રસંગો છે. ઉપર બે દૂરબીન છે જેમાંથી ચંદ્રપ્રભ સ્વામીજીની ટૂંક અને પારસનાથ ટૂંક દેખાય છે.

પાછા વળતા ભોજન બાદ ધરમશાળાએ પહોંચ્યા.

ત્રીજો દિવસ: બુધવાર - તા. ૧૩-૦૨-૧૯

આજે તો મનમાં ઉમંગ સમાતો ન હતો કારણ કે જેની રાહ છેલ્લાં થોડા મહિનાઓથી જોઈ રહ્યા હતાં તે દિવસ આવી પહોંચ્યો.

સવારમાં ત્રણ વાગે ઊઠી તૈયાર થઈ ભોમિયાજીના દર્શને પહોંચી ગયા. મધુવન શિખરજી તળેટી છે. અહીં શ્વેતાંબરના ૧૦ જિનાલયો છે. પ્રત્યેક જિનાલય તીર્થ સમાન છે. અહીં એક ભોમિયાભુવન છે. અહીં મૂળનાયક શાંતિનાથજીને નમી 'નમો જિણાણં' કરી નીચે ભોયરામાં અદ્ભુત મંદિર જોયું, આદિનાથને 'નમો જિણાણં'. આ મંદિરમાં ભક્તામરની એક ગાથાના એક એક ચિત્ર તથા માનતુંગ મુનિની મૂર્તિ દર્શનીય છે.

શ્રી ભોમિયાજી મંદિર - શિખરજી તીર્થના અધિષ્ઠાયક રક્ષક દેવ શ્રી ક્ષત્રપાલ સ્વરૂપે શ્વેતાંબર મંદિરમાં બિરાજે છે. ચાલો આ મંત્ર સો સાથે મળી બોલીએ.

ૐ ક્ષાં ક્ષીં ક્ષું ક્ષૌ, ક્ષ: શ્રી ભોમિયાદેવ

ક્ષેત્રપાલ નમ: હે ભોમિયાજી અમારી શિખરજીની યાત્રા મંગળકારી બનાવી નિર્વિઘ્ને પાર પાડજો

કહેવાય છે કે ભોમિયાજીના દર્શન કરીને યાત્રા કરનાર માર્ગ ભૂલી જાય તો શ્વાનરૂપે ભોમિયા રસ્તો બતાવે છે. સવારે બાળક, બપોરે યુવાન અને સાંજે પ્રૌઢ એમ ત્રણ સ્વરૂપે દર્શન આપતા હોય એમ લાગે છે, જાણે તીર્થની રક્ષા કાજે સમસ્ત પહાડનો ભાર પોતાના ઉપર લઈ લીધો હોય તેવા ભાવસ્વ: આ મૂર્તિના ખભા ઉપર શિખરજીનો આકાર જોઈ શકાય છે. એમને રોજ પ્રક્ષાલ થાય છે, સિંધૂર ચમેલીના તેલનો લેપ કરવામાં આવે છે, પૂજા થાય છે અને છત્ર પણ ચઢે છે. સાથે પેંડાનો પ્રસાદ અને ફૂલ ચઢે છે. ભોમિયાજી આગળ ત્રિશુલ આકારનો વિશિષ્ટ સાથિયો કરવામાં આવે છે.

જગતશેઠ માટે એક વિશેષણ. લક્ષ્મીદેવીના લાડકવાયા.

બીજો ઓળખ – શિખરજીનો ઉધ્ધાર કરાવનાર જગતશેઠ પોતે.

તીર્થકરોના નિર્વાણ પછી કલ્યાણક ઉજવતા દેવતાઓએ નિર્વાણ જગ્યાએ સ્તુપોની સ્થાપના કરી હતી. કાળક્રમે મુખ્ય વીસ વખત જિણોદ્ધાર થયો. એકવીસમો જગતશેઠે કરાવ્યો. હવે એવું થયું કે કામ તો ચાલુ કરાવ્યું પણ નિર્વાણસ્થળો નામશેષ થતાં ચરણોની મૂળ સ્થાન શોધવામાં મુશ્કેલી જણાઈ એટલે પૂજ્ય દેવવિજયગણિજીની પ્રેરણાથી અઘમ તપ કરી મા પદ્માવતીનો જાપ કર્યો. દેવીએ સ્વપનમાં ઉકેલ આપ્યો કે જ્યાં જે સંખ્યામાં કેસરના સાથિયા દેખાય તે પ્રમાણે ચોવીસીના તે તીર્થકરનું સ્થાન જાણવું. આમ વીસ તીર્થકરોના નિર્વાણ સ્થાન નક્કી થયાં.

હવે પહાડ ચઢવાની શરૂઆત કરી. અહીં ૯ કિ.મી ચઢાણ, ૯ કી.મી. ચાલવાનું અને ૯ કિ.મી. ઉતરવાનું એમ ૨૭ કિ.મી.ની જાત્રા કરવાની છે. આ એવી ભૂમિ છે જ્યાં ૨૦ ૨૦ તીર્થકરોના નિર્વાણ સમયના ગંભીર નાદ સાંભળી શકાય છે. તે સાંભળતા ચઢવાનું શરૂ કરી આગળ વધીએ. સૌ પ્રથમ ડાબી બાજુ ક્ષેત્રપાલની દેરી આવી પ્રણામ કરી આગળ વધ્યા. દોઢ કિ.મી.નું અંતર કાપતા કલિકુંડ જિનાલય આવે છે. ત્યાં અંદર જઈ 'નમો જિણાણં' કરી આગળ ચાલ્યા. પાછા દોઢ કિ.મી. ચાલ્યા એટલે ગાંધર્વનાળુ આવે છે. અહીં બધી ઋતુમાં પાણી ખળખળ વહે છે. થાકેલા પથિકને યાત્રા માટે નવી શક્તિ બક્ષે છે.

થોડે આગળ ગયા. ત્યાં રસ્તાના બે ફાટા પડે છે. એક જલમંદિર બાજુ અને બીજો ડાકબંગલા પાર્શ્વનાથજીની ટૂંક તરફ જાય છે. અમે જલ મંદિર તરફ ગયા – આગળ સીતાનાળુ આવે છે. અહીંથી જમણી બાજુ નજર કરતાં પાર્શ્વ પ્રભુની ટૂંક એટલે મેઘાડંબર ટૂંકના દર્શન થાય છે. વધારે ચઢાણ ચડતા ચોપરાકુંડ આવે છે. થોડું આકરું ચઢાણ ચઢ્યા એટલે ગૌતમસ્વામીની પહેલી ટૂંક આવી.

આપણે ટૂંકની યાત્રા તો ખાસ કરવી જ જોઈએ કારણ કે એક પણ ટૂંકની યાત્રા બાકી રહે તો યાત્રા અધૂરી ગણાય કારણ કે આ ટૂંક એ નિર્વાણભૂમિ છે. આ પાવન ભૂમિઓનો સ્પર્શ એ યાત્રાનો પ્રાણ છે. આ ભુમિના સ્પર્શથી અદ્ભુત સ્પંદનો, અવર્ણીય સંવેદની અને આહલાદક અનુભૂતિ થાય છે.

શ્રી ગૌતમસ્વામી પ્રભુવીરના પ્રથમ ગણધર. તેમનો જન્મ કુંડલપૂર તીર્થમાં, તથા નિર્વાણ વૈભાવગિરિ પર્વત પર થયેલો છે. તેની યાદમાં અહીં દેરીની ડાબી બાજુએ તેમના સ્વતંત્ર પગલાં તથા ચોવીસ તીર્થકરોના અને દસ ગણધરોના એમ ૩૪ પગલાંની આ દેરી છે. અહીં 'નમો જિણાણં' કરવું. સુપાર્શ્વનાથની ટૂંકની માટી દુઃસાધ્ય વ્યાધિઓનું ઔષધ છે. શ્રી વિમલનાથની ટૂંકની માટી નવા ઘરના બાંધકામમાં વાપરવામાં આવે તો મકાનમાં રહેવાની સુખસમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

આમ દરેક ટૂંક પર 'નમો જિણાણ', ત્રણ પ્રદક્ષિણા નૈવેદ્ય ફળ વગેરે ધરી નાનું ચૈત્યવંદન કરતાં અમે ચંદ્રપ્રભુની સૌથી ઊંચી ટૂંકે પહોંચ્યા - અહીંથી નીચે નજર કરતાં અમે અમારી જાતને ધન્યવાન માની અને આશ્ચર્ય થયું કે આટલે ઊંચે કેવી રીતે પહોંચ્યા. અહીં પણ ઉપર પ્રમાણે પ્રાર્થના વગેરે કરી. નીચે ઉતરતા બાકીની ટૂંકના દર્શન કરતાં કરતાં અમે પાર્શ્વનાથજીની નિર્વાણભૂમિ અને સમ્મેત શિખરજીની અંતિમ ટૂંકે પહોંચ્યા. ત્યાં નાહીઘોઈ જલમંદિરમાં પૂજા કરી. પૂજા પછી આરતી અને ચૈત્યવંદન કર્યું. ભોમિયાજીના દર્શન કરી, ચૈત્યવંદન વગેરે પતાવી કપડાં બદલાવીને ભોજન કર્યું. ત્યાર બાદ આગળની બીજી ટૂંકોના દર્શન વગેરે કર્યા અને છેલ્લે શિખરજીની અંતિમ ટૂંક કે જ્યાં પાર્શ્વનાથજી નિવાર્ણ પામ્યા હતાં. ત્યાં પહોંચ્યા, ઉપર જિનાલયમાં ચૈત્યવંદન કર્યું અને થોડી વાર જાપ કર્યા. ત્યાર બાદ નીચે ભોયરામાં જ્યાં પ્રાચીન પગલાં છે તેનાં દર્શન કર્યા અને જાપ કર્યા. ત્યાર બાદ નીચે ઉતરવાનું શરૂ કર્યું.

આ મોક્ષનગરીએ પહોંચવા માટે ૭૫ પગથિયાં ચઢવા પડે છે. નૂતન જિનાલયમાં પ્રભુના નૂતન પગલાં છે અને ભોયરામાં પ્રાચીન પગલાં છે. અહીં બેસી થોડીવાર કાઉસસઝા કરવો. આ સૌથી ઊંચી ટૂંક છે. આને મેઘાડંબર ટૂંક કહે છે. અહીંથી ભોજન બાદ નીચે ઉતરવાનું શરૂ કર્યું. ધીરે ધીરે નીચે આવતાં જ લગભગ સાંજ થઈ ગઈ અને બધા થાકને લીધે પોત પોતના રૂમમાં ગયા.

ચોથો દિવસ: ગુરૂવાર - તા. ૧૪-૦૨-૨૦૧૯

સવારે તૈયાર થઈ ગયા, નાસ્તો કરીને જયેશભાઈએ જણાવ્યું કે અહીં ૨૪ તીર્થકરોનું નવું જિનાલય બને છે. ચાલો દર્શન કરી આવીએ. અહીં એકદમ ભવ્ય મોટા દેરાસરનું કામ ચાલી રહ્યું હતું પાર્શ્વનાથજી મૂળનાયક. દર્શન કરી બહાર આવ્યા તો ગુફામંદિરનું પાટિયું જોયું અને ઇંતેજારી થઈ કે ગુફા મંદિર કેવું હશે? ચાલો અહીં સુધી આવ્યા જ છીએ તો તેના પણ દર્શન કરીએ. અમને એક ભાઈ ત્યાં સુધી લઈ ગયા અને પછી ગુફા મંદિરના પૂજારી નીચે ગુફામાં લઈ ગયા. ત્યાં એક જ કાળા પથ્થરમાંથી ખૂબ જ સુંદર શામળા પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા હતી અને તેના પરિકરમાં તેજ. પથ્થરમાંથી સુંદર આકૃતિઓ કોતરેલી હતી. એક મોટા ઓરડા જેટલી જગ્યામાં ત્યાંથી ખસવાનું મન થતું ન હતું. બાજુમાં બન્ને બાજુ બે ગુફા હતી. એકમાં ત્રિશલા માતા અને ચૌદ સ્વપ્ના વગેરે હશે અને બીજી બાજુ પણ કાંઈ ભવ્ય જ બનશે.

ત્યાર બાદ ધરમશાળામાં પહોંચી કોચમાં ચંપાપુરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. રસ્તામાં નવકાર મંત્ર. સવાલ-જવાબ, સ્તવન વગેરે ચાલું રાખી આગળ વધતા હતા. કોઈને પણ આગળ આવીને માઇક પર કાંઈ કહેવું હોય તો તેની છૂટ હતી. જયેશભાઈએ ચંપાપુરી વિશે માહિતી આપી. રસ્તામાં ભોજનનો સમય થતાં ભોજન લઈ આગળ વધ્યા. પાંચ વાગ્યે ચા પાણી પતાવી આગળ પ્રયાણ કર્યું. રસ્તામાં ટ્રાફિક હોવાથી મોડું થયું. ચંપાપુરીની ધરમશાળાએ પહોંચ્યા ત્યાં રસ્તો એવો સાંકડો હતો કે ગાડી આગળ કે પાછળ ન થઈ શકે. બિચારા ડ્રાઈવરે ખૂબ જ મહેનત કરી કોચ તેના મુકામે

પહોંચાડી. લંડનના ડ્રાઇવરનું ત્યાં કામ ન હતું. ધરમશાળામાં બધાને રૂમ વગેરે આપ્યા અને પછી તેને અડીને જ વાસુપૂજ્ય સ્વામીનું ટેરાસર હતું. આરતીનો સમય થયો હતો તેથી ત્યાં ગયા.

આખા ભારતમાં એક જ એવું તીર્થ છે કે જ્યાં ચોવીસીના કોઈ એક તીર્થકરના પાંચે કલ્યાણક એક જ સ્થળે થયા હોય. જેન દર્શનમાં કોઈ એક તીર્થકરના પાંચેય કલ્યાણકોનું એક જ સ્થળે થવું અને તેની સ્મૃતિરૂપે ત્યાં જ કલ્યાણ મંદિર હોવું – આ એક અદ્ભુત, અસામાન્ય અને અતિ મહત્વની ઘટના કહી શકાય.

આવી ઐતિહાસિક પંચકલ્યાણક ભૂમિ છે ચંપાપૂરી જ્યાં ૧૨માં તીર્થકર શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીના પાંચે કલ્યાણક થયા છે.

આદીનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીર ભગવાન અહીં પધાર્યા હતાં. મહાવીર સ્વામીના ત્રીજા અને બારમાં એમ બે ચાતુર્માસ અહીં થયા હતાં. ગૌતમસ્વામી અષ્ટાપદની જાત્રાએ અહીંથી ગયા હતા. તેમણે ૧૫૦૦ તાપસોને ખીરના પારણા કરાવ્યા હતાં ચંપાપૂરીમાં કુલ ચાર મંદિરો અને એક દાદાવાડી છે. પ્રથમ ચોવીસી મંદિર, બીજું વાસુપૂજ્યજીનું, ત્રીજું નવપદજીનું અને ચોથું પંચકલ્યાણક મંદિર છે.

પંચકલ્યાણક મંદિરમાં નિર્વાણકલ્યાણક ભોયરામાં શ્યામ પાષણની પ્રભુની ખૂબ જ સુંદર ભાવવાહી પ્રતિમા છે. નિર્વાણ કલ્યાણક મંદિરમાં ભોયરામાં કાયમંદિર આવેલું છે. અહીં નિર્વાણ કલ્યાણકની સમૃતિમાં શ્યામ પાષણની શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીની ખૂબ જ સુંદર ભાવવાહી મૂર્તિ છે અને તેની આગળ શ્યામવર્ણા પ્રાચીન પગલાં કહેવાય છે કે પ્રભુએ અહીં બેસી સાધના કરી હતી. મૂળ અહીં પ્રાચીન શીલા હતી. અહીં અત્યારે તેના સ્થાને કાયમંદિર છે. અહીંની બાંધણી એવી છે કે મંદિરના કોઈ પણ ગોળાકાર કાયમાં ભગવાનની મૂર્તિના દર્શન થાય છે.

અહીંની આરતીનો લ્હાવો લેવાની તક મળી અને બધાએ સાથે આરતી કરી. પંચકલ્યાણક મંદિર હોવાથી આરતી પાંચ જગ્યાએ કરી હતી. ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ કલ્યાણક વગેરે.

આરતી બાદ મોડું થયું હોવાથી છૂટા પડી, ભોજન પતાવી સૂઈ ગયા. અહીં શુભદ્રાની કસોટી થઈ હતી અને ચારણી દ્વારા ફૂવામાંથી પાણી બહાર કાઢી સતી પૂરવાર થઈ હતી.

પાંચમો દિવસ: શુક્રવાર – તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૯

સવારે વહેલાં છ વાગ્યે ઊઠી, નાહી ધોઈ અને વાસુપૂજ્યજીના મંદિરે ગયા. પહેલાં વાક્ષેપ પૂજા કરી. ત્યાર બાદ અડધો પોણો કલાક ભક્તિ કરી. ત્યાર પછી બધાં ભગવાનનો પ્રક્ષાલ કરી, ચંદન

પૂજા, કેસર પૂજા, ફૂલ પૂજા, આભુષણ વગેરે ચઢાવી, આખું ચૈત્યવંદન કરી ભગવાનને મુગટ પહેરાવવાનો લાભ મળ્યો.

આ બધું પતાવી ચંપાપૂરીની નાની ગલીમાં રિક્ષામાં બેસી અલોકિક પાર્શ્વનાથજીના દેરાસરે જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં ગીયોગીય વસ્તી અને વાહનની ભીડ હતી. નિશાળ છૂટવાનો સમય હોવાથી કીડી વેગે રિક્ષા ચાલતી હતી અને આવી જ એક ગલી પાસે દરવાજામાં દાખલ થયા અને ઉપર પહેલે માળે ગયા જ્યાં અલોકિક પાર્શ્વનાથજીનું કાચનું ભવ્ય પ્રાચીન દેરાસર હતું. થોડી વાર તો સ્તબ્ધ થઈ ગયા. આટલું સરસ દેરાસર આવી જગ્યામાં! ત્યાં પણ દર્શન, ચૈત્યવંદન કર્યું. પાર્શ્વનાથજીની જય બોલાવી પાછા નીચે આવી રિક્ષામાં ગોઠવાયા. ત્યાંથી થોડે જ દૂર એક બીજું મંદિર હતું જ્યાં નેમિનાથજીના અને મલ્લિનાથજીના પગલાં મિથિલામાંથી લાવીને સ્થાપિત કર્યા છે.

ચંદનબાળાનું ગામ ચંપાપૂરી. ચંપાપૂરીનું બીજું નામ ભાગલપૂર હતું. અહીંની શાલ ખૂબ જ વખણાય છે. ઠંડીમાં ગરમી આપે અને ગરમીમાં ઠંડી આપે તેવી શાલ હતી. ચંપાપૂરીમાં ભગવાનની સન્મુખ બેસશો તો ભગવાન સાથે પ્રીતિ બંધાશે. સ્તુતિ ન આવડે તો ચોપડીમાંથી બોલો અને તે ન આવડે તો ભગવાન સાથે વાતો કરો. છેવટે એકીટશે ભગવાનને નિહાળ્યા કરો. આની અસર તમને ઘરે આવ્યા પછી પણ જણાશે. ઘરે આંખો બંધ કરશો તો પણ પ્રભુના મુખના દર્શન થતા અનુભવશો.

નીચે લખ્યા પ્રમાણે એક માળા થાય તો જરૂર કરવી નહિંતર ઓછામાં ઓછું નીચે મુજબ ત્રણ વખત બોલવું,

પ્રભુના:

ચવન કલ્યાણક: શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીને નમ:

જન્મ કલ્યાણક: શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીને અર્હતે નમ:

દીક્ષા કલ્યાણક: શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી નાથાય નમ:

કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક: શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી સર્વજ્ઞાય નમ:

મોક્ષ કલ્યાણક: શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી પારંગતાય નમ:

તેના પણ દર્શન કરી, બહાર નીકળી ધર્મશાળામાં પાછા આવ્યા. અહીં સામાન કોચમાં ચડાવી બધાં ગોઠવાયા અને લગભગ એક વાગ્યે રાજગ્રહી જવા નીકળ્યા. રાજગ્રહીનો રસ્તો લગભગ સાડા ત્રણ કલાકનો હતો. નિયમ મુજબ નવકાર, સ્તવન વગેરે પતાવી બધા આરામ કરતા આગળ જતા હતા. બપોરે ત્રણ વાગ્યે લાઇટ લન્ચમાં હતું થેપલાં, સેન્ડવીચ, ચા અને ફળમાં દ્રાક્ષ તથા સંતરા વગેરે.

સાંજે સાડા સાત વાગ્યે રાજગ્રહી પહોંચ્યા. રાજગ્રહી રેસિડન્સી હોટલમાં ઊતારો હતો. રાત્રી ભોજન અને આરામ.

છઠ્ઠો દિવસ: શનિવાર - તા. ૧૬.૦૨.૨૦૧૯

રાજગ્રહી એ પાંચ પહાડની ભૂમિ છે. તેને પંચશૈલ પણ કહેવાય છે. મુખ્ય જિનાલય દોઢ માઇલ દૂર પૂનિત કલ્યાણકોના પાંચ પહાડ આવેલા છે જે કુદરતી સૌંદર્યથી શોભાયમાન છે. વીશમાં તીર્થંકર મુનિસુવ્રત સ્વામીના જ્યાં ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા અને કેવળજ્ઞાન એમ ચાર કલ્યાણક થયા છે. તે પહેલા પહાડ પર થયા છે. લગભગ ૬૫૦ થી ૭૦૦ પગથિયાં છે. અમે આ દિવસની જાત્રા કરી અને તે દિવસ શનિવાર હતો જેમ હનુમાનજીને શનિવાર સાથે સંબંધ છે તેમ મુનિસુવ્રત સ્વામિને શનિવાર સાથે સંબંધ છે. મુનિસુવ્રત અને શનિવારને પ્રીતિ છે તેથી લોકો ખાસ શનિવારે મુનિસુવ્રતના દેરાસરે દર્શન કરવા જાય છે. મુનિસુવ્રતનું લાંછન કાચબો છે, માટે કહે છે કે જ્યારે કાચમાને કોઈ મુસિબત કે આફત જેવું લાગે ત્યારે તે પોતાના પગ અને માથું વગેરે સંકેલીને પોતાની ઢાલ જેવી ચામડીમાં સંતાડી દે છે. તેવી જ રીતે આપણે પણ આપણી ઇન્દ્રિયોને આપણા કાબુમાં રાખવાની છે. ઇન્દ્રિયો પર અંકુશ જરૂરી છે. અહીં દેરાસર નાની દેરી જેવું નાનું હતું પણ તેનું પરિકર ખૂબ જ ભવ્ય હતું. અહીં દિલ ખુશ થઈ જાય એવો ઠંડો મંદ મંદ પવન વાતો હતો તેથી ખસવાનું મન થતું ન હતું. અહીંથી ટેકરી પર દિગ્મ્બર મંદિર ખૂબ જ સરસ દેખાતું હતું. દર્શન, ચૈત્યવંદન વગેરે પતાવી ત્યાંથી નીકળ્યા. પાછા પહાડ ઊતરી નીચે આવ્યા.

સામે રસ્તો વટાવી બીજા પાંચમા પહાડનું ચઢાણ ચડ્યા. આ ચઢાણ અઘરું હતું પણ ધીરજ રાખી આગળ વધ્યા એટલે વાંધો ન આવ્યો. ઉપર પાર્શ્વનાથનું નાનું દેરાસર હતું. ત્યાં દર્શન, ચૈત્યવંદન પછી થોડા આગળ સુધી પચાસેક પગથિયાં ચઢી બીજા સાવ નાના દેરાસરે દર્શન કરી નીચે ઊતર્યાં.

ઘણાં કહે કે એક તીર્થ પત્યું પણ મારા મત પ્રમાણે તીર્થને પતાવે નહિ પણ તેને માણે, પ્રભુના દર્શન કરી ભાગે નહીં પણ પૂજા કરી દિલમાં વસાવે. આ બાજુની ભૂમિ કલ્યાણકોની ભૂમિ હોવાથી વિશેષ પ્રકારે ચાર્જ રહેવાથી જીવ માત્રને ઉર્જા અનુભૂતિ થાય અને મનમાં એક પ્રકારનો અદ્ભુત સંતોષ થાય.

અહીંથી ઘોડાગાડીમાં બેસી રોપ વે બાજુ ગયા. રોપ વેમાંથી ઊતરી થોડું ચાલી ઉપર પર્વત પર પહોંચ્યા. અહીં બુદ્ધનું ભવ્ય મંદિર હતું. મોટું હતું અને તેની સામે જ બીજું બુદ્ધ મંદિર હતું. ત્યાં એક જણ ઢોલ પર ડંકા વગાડતો હતો. ત્યાં દર્શન કરી પ્રસાદી લઈને બહાર પહાડ પરથી આજુબાજુનું વાતાવરણ જોઈને પાછા રોપ વેમાં નીચે આવીને ઘોડાગાડીમાં બેસી વિરાયતન ગયા. તે દિવસે તેમના નવા દેરાસરની બીજી વરસની નવી ધજા ચઢાવી હતી. સંગ્રહસ્થાન ખાસ જોવા

જેવું હતું. વિરાયતન ઠપ એકરમાં હતું. રહેવાની સરસ સગવડ અને ચોખ્ખાઈ માટે પણ કહેવું પડે!
અમે દેરાસરમાં ભક્તિ કરી પાછા હોટેલમાં આવી ગયા.

સાતમો દિવસ: રવિવાર - તા. ૧૭.૦૨.૨૦૧૯

સવારે તૈયાર થઈ કોચમાં બેસી નવકાર વગેરેની ધૂન મચાવતા શ્રી ગુણિયાજી જવા ઉપડ્યા. ગુણિયાજીમાં ગૌતમ સ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયું હતું. પ્રભુ મહાવીરે ગૌતમસ્વામીને રાગમુક્ત કરવા પોતાનાથી દૂર મોકલ્યા હતા - પાછળથી મહાવીર સ્વામીનું નિર્વાણ થાય છે. નિર્વાણના સમાચાર મળતાં ગૌતમ સ્વામી ખૂબ રડ્યા અને વિલાપ કર્યો. વિલાપ કરતાં કરતાં મોહના બંધનો તૂટ્યા અને તેમને કેવલજ્ઞાન થયું. અહીં અમે દર્શન કર્યાં.

ગુણિયાજીથી નીકળી લચ્છવાડ તીર્થે જવા રવાના થયા. હવે ત્યાં રસ્તો થઈ ગયો છે અને ગાડી છેક ઉપર સુધી જઈ શકે છે. ચાલીને જઈએ તો રસ્તો કપરો છે. લચ્છવાડ, મહાવીર સ્વામીની જન્મ, દીક્ષા કલ્યાણકની ભૂમિ છે. લચ્છવાડ ક્ષત્રિયકુંડની તળેટી તરીકે ઓળખાય છે. અહીં પ્રભુને પ્રક્ષાલ કરવાનો લ્હાવો મળ્યો. અહીં પ્રક્ષાલ પછી પૂજા ચૈત્યવંદન બધું થયું - થાળ પણ ધરાવ્યો.

ક્ષત્રિયકુંડની તળેટીમાં ૧૫૦૦ વર્ષ જૂનું મહાવીરનું ચ્યવન મંદિર આવે છે. અહીં નવાં અને જૂનાં એમ બે જોડી પગલાંના દર્શન કર્યાં, શ્રી વીર પ્રભુના બંને માતા ના દર્શન અહીં થાય છે.

અહીંથી નીકળી થોડા આગળ દીક્ષા કલ્યાણકના મંદિરે ગયા અને અહીં પણ જૂનાં અને નવાં પગલાં છે, અહીં 'નમો જિણાણ' કર્યું. અહીં શ્રી મહાવીર પ્રભુએ ત્રીસ વર્ષની ઉંમરે જ્ઞાતખંડ ઉપવનમાં આવીને દીક્ષા લીધી હતી.

અહીં બે માઇલનું ચઢાણ છે અને ઉપર પ્રભુનું જન્મ કલ્યાણક મંદિર છે. ચૈત્ર સુદ તેરસે પ્રભુનો જન્મ થયો હતો અને દેવલોકમાંથી ઇન્દ્રો આવી, મેરૂ પર્વત પર પ્રભુને લઈ જઈ અભિષેક કરે છે. અહીં પ્રભુના ભાઈ નંદીવર્ધને બનાવેલી શ્યામવર્ણી પ્રભુની ૨૭" ઊંચી પરિકર વાળી કસોટી પથ્થરની મૂર્તિ છે. અહીં કેસર પૂજા પહેલાં ચ મેલીનું તેલ લગાવાય છે. દરરોજ વિશેષ પ્રકારે બનાવેલો ગુલાબનો હાર ચઢાવાય છે.

આ પ્રતિમાને એક વાર ચોરો ચોરી ગયા ત્યારે ત્યાંના લોકોએ આયંબિલ, ઉપવાસ વગેરે કર્યા અને પ્રતિમા મળે તે માટે પ્રાર્થના કરી. એક મહિના પછી પ્રતિમા મળી ત્યારે તેને નીચે પેઢીમાં રાખી હતી. હવે પછી મૂળ જગાએ સ્થાપિત કરી છે. તેના દર્શનનો લાભ મળ્યો.

ભગવાનના રાજમહેલમાં જવાતું નથી પણ તેની એક ઈંટ મંદિરના દ્વાર પાસે રાખેલ છે તેના દર્શન અવશ્ય કરવા. અહીં ભગવાનની બે માતાના દર્શન થાય છે. ઉપર કુદરતી આખું વાતાવરણ ખૂબ જ સુંદર, સોનેરી ચમકતા પથ્થરો, રંગબેરંગી ફૂલો વગેરેથી રસ્તો શણગારેલો. ક્ષત્રિયકુંડમાં પ્રભુના

ધ્યાનમાં બેસવાનો લ્હાવો લેવો ભૂલવો નહીં. અહીં મહાવીર પ્રભુની આરતી જ ગવાય છે તેમાં મહાવીરના જીવન પ્રસંગોની હારમાળા ગૂંથાયેલ છે. અહીંથી પાછા હોટેલ પર.

આઠમો દિવસ: સોમવાર - તા. ૧૮.૦૨.૨૦૧૯

સવારે તૈયાર થઈ અને વહેલાં નીકળ્યા. રસ્તામાં કુંડલપૂર તીર્થે ગયા. કુંડલપુરમાં મહાવીર પ્રભુના પહેલાં ત્રણ ગણધર. ઇન્દ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ અને વાયુભૂતિનો જન્મ થયેલ. અહીં પહેલું જિનાલય આદિનાથનું છે. આ પ્રતિમામાં પ્રભુના મસ્તક પર ઉન્નત કેશકલાપ અને ખભા પર લટકતી વાળની લટ્ટો દેખાય છે. આ પ્રતિમામાં પ્રભુના મસ્તક પર છત્ર અને તેની ઉપર માતા મરુદેવી બિરાજમાન દેખાયા હતા.

અહીં બીજું મંદિર ગૌતમ સ્વામીનું છે. શ્વેત કમળ પર બિરાજમાન ૪૧"ની શ્વેત પાષણમાંથી બનાવેલી પ્રતિમાના દર્શન કર્યાં.

અહીંથી નીકળી મહાવીર સ્વામીની નિર્વાણ ભૂમિ પાવાપૂરી તરફ આગળ વધ્યા. પ્રભુ ૭૨ વર્ષ વિહાર કરતાં કરતાં અહીં આવ્યા હતાં. આને અપાપાપૂરી એટલે પાપથી મુક્ત પુણ્યભૂમિ પણ કહે છે. અહીં મહાસેનવનમાં છઠ્ઠ તપ સાથે ૧૬ પ્રહરની નિરંતર દેશના આપી હતી. અહીં સમવસરણ મંદિર પણ છે. અંત સમય નજીક જાણી પ્રભુ હસ્તિપાલ રાજાની હસ્તશાળાએ ગયા જ્યાં દેહ ત્યાગ કર્યો અને ત્યાં આજનું ગામ મંદિર છે. આ મંદિરે પહેલાં વાસક્ષેપ પૂજા કરી, પછી બીજા ભગવાનની ચંદનપૂજા વગેરે કરી હતી. છેલ્લે મૂળ નાયકને પ્રક્ષાલ કરી, ચૈત્યવંદન કર્યું - થાળ ધરાવ્યો. સમવસરણ દેરાસરની પાછળ સ્તુપ અને ફૂલો હતો. આ સ્તુપ નંદિવર્ધન પ્રભુના ભાઈએ બંધાવેલ. ૮ ફૂટ ઊંચો અને ૪ ફૂટ પહોળો. કહેવાય છે કે આ સ્થાને દેવો ફૂલાનું પાણી ભરી દીવા પ્રગટાવ્યા હતા અને ત્યારથી દિવાળીના દિવસે દીવા પ્રગટાવવાની પ્રથા થઈ.

પ્રભુના અંતિમસંસ્કાર થયા તે જળમંદિર. પાવાપુરીનું જળમંદિર એટલે પ્રભુના નિર્વાણ પછી જ્યાં એમના અગ્નિ સંસ્કાર થયા હતા તે જગ્યા. કહેવાય છે કે અગ્નિ સંસ્કાર પછી લોકો રાખ લેવા માટે તૂટી પડ્યા. રાખ ખલાસ થઈ તો આજુબાજુની ભૂમિને પવિત્ર માની તે માટી લેવા મંડ્યા. આમ ચારે બાજુ ઊંડો ખાડો થઈ ગયો જ્યાં વરસાદનું પાણી ભરાઈ ગયું. આમ ચારે બાજુ પાણીની વચ્ચે દેરાસર છે. દિવાળી વખતે ત્યાં પાણીમાં બધે જ કમળો ખીલી ઊઠે છે તેથી જળમંદિરમાં રાત્રે દર્શન કરવા જાવ તો કંઈક અલગ અનુભૂતિ થાય છે. દિવાળીની રાત્રે વીર પ્રભુની ઉપરનું છત્ર હલે છે.

સમવસરણ મંદિરમાં ચતુર્મુખપ્રસાદમાં બાર પર્ષદાયુક્ત પ્રભુની ૩૫" ચૌમુખી પ્રતિમા છે. બિહારનું આ આરસનું પ્રથમ મંદિર છે, જેમાં અંદર ત્રણ નાની સુવર્ણમંદિર વેદિકા છે. અહીં મધ્યમાં પ્રભુના પ્રાચીન મૂળ ચરણ છે. ડાબી બાજુ ગૌતમ સ્વામીના અને જમણી બાજુ સુધર્મા સ્વામીના ચરણ છે.

નિર્વાણની રાત્રિએ ભગવાન ઉપરનું છત્ર કંપિત થાય છે. આસો વદ અમાસના ૫૧ કિલોનો લાડુ ચઢાવાય છે.

અહીં પાદુકાનું પૂજન કરી પાછા વળતા જલમંદિરના ચારે ખૂણે ૧) દીપવિજયજી મહારાજ ૨) સોળ સતીના ૩) જીનદત્તસૂરિ ૪) અગિયાર ગણધર ના દર્શન કર્યા.

પછી ત્યાંથી ગામના મંદિરે આવ્યા અને ત્યાં ભોજન કરી પાછા રવાના થવા હોટલમાં ગયા.

નવમો દિવસ: મંગળવાર - તા. ૧૯.૦૨.૨૦૧૯

સવારે તૈયાર થઈ પટના એરપોર્ટ પહોંચ્યા. ત્યાંથી બધા પોત પોતાની ફ્લાઇટ પ્રમાણે છૂટા પડ્યા અને સમ્મેત શિખરજીના મીઠા સંભારણા સાથે ઘેર પહોંચ્યા.

રમીલાબેન કાન્તિલાલ શાહના સાદર પ્રણામ

